

Nobelprisets Churchill

FÖR ETT ÅR sedan gavs Nobelpriset till François Mauriac, som i sina romaner förkunnat och förrevisat människornas ondska och elände och som i Guds nåd åt den provade och ångrande ser ljusstrimman över vårt liv. Om Svenska akademien ville visa sin överblick och frihet i bedömmningen, kunde det inte ske bättre än genom att detta år skänka priset åt Winston Churchill. Här möter, kanske mera förtäta än hos någon annan av samtidens historiska gestalter, glädjen över att leva och handla, kampen och segern utan rannsakan och grubbel, det lynne som driver till uppfinnningar, erövringar och besittandet av jorden. Genom egen kraft och slumpens växlingar har denne snillrike politiker under några år blivit den fria världens överbefälhavare och hjälte. Utan detta, utan insatserna som ledare och statsman, är det inte sannolikt att Churchill fått utmärkelsen. Men likväl är den förtjänt. Denne handlingens man har genom att skriva om sina egna upplevelser och traditioner blivit en stor författare, och hans politiska insatser har till dels varit tal som genom perspektivet och formen blivit stor litteratur.

Churchill började som journalist, som krigskorrespondent, och har i viss mening alltid förblivit det. Den ojämförligt största delen av hans böcker är glänsande reportage från händelser som han deltagit i och i vilka han ofta spelat huvudrollen. Även hans övriga verk är anknutna till hans egen person, dels så att de är äreminnen över stamfadern, hertigen av Marlborough, och fadern, lord Randolph Churchill, dels så att deras innehåll är färgat av dagens strider och stämningar. Boken om Marlborough är inte bara ett försvar för den skildrade och en polemik mot Macaulay, den är också i sin beskrivning av dragonaderna under Ludvig XIV och av alliansen mot det hotande franska väldet ett angrepp mot den totalitära staten och en vädjan om gemensamt försvar mot dess erövringslystnad; boken om Randolph Churchill söker sammansmälta beundran för traditionerna och den överlägsna människan med känsla för folkstyrelse och sociala reformer. Även böckerna blir på detta sätt handlingar, ställningstaganden för dagen. "När allt kommer omkring", skriver Churchill i sina memoarer

Churchill fångad av Birger Lundquist vid ett valmöte februari 1950.

från ungdomen, "måste en människas liv naglas fast vid tankens eller vid handlingens kors." Det är inte svårt att fastställa vilket kors Churchill valt, men sällan har ordet kors varit så litet på sin plats.

Sin första bok skrev Churchill vid 23 års ålder, som löjtnant vid ett indiskt regemente; den handlade om "en episod från ett gränskrig" ("The Story of the Malakand Field Force"). Hans senaste bok har för kort tid sedan avslutats; författaren var då, nära 80 år gammal, världens ryktbaraste man, och boken handlar om det världskrig i vilket han var ledaren framför andra. Det är förvånande hur lika de båda böckerna är. Den unge officeren, med sin usla skolunderbyggnad och sitt liv som soldat och sportsman, var redan en skildrandets mästare. Hans stil var formad efter de förebilder som han upptäckte under garnisonstiden i Bangalore, Gibbon och Macaulay, och som han alltsedan dess — trots ursinnet över Macaulays porträtt av Marlborough — varit trogen.

Vad man främst vill framhäva i Churchills författarskap är den dramatiska uppläggnen, åskådligheten, berättarglädjen — vittnesbörd om en vitalitet så stor att läsaren lever med i de mest främmande situationer. Personkaraktärstiken är inte djupgående, men Churchill har som Macaulay en överlägsen förmåga att framställa de yttre dragen, liksom egenskaper och sinnesstämningar av mera ordinär art, med klarhet, kvickhet och precision. Stilen är omväxlande, ibland snabb, livlig, med korta satser, ibland majestätiskt framrullande i vändningar av klassisk tyngd och komplikation. Den framskridande berättelsen lysas upp av lätt ironiska eller patetiska formuleringar, som i de bästa böckerna infogas med sådan elegans att man njuter av skimret nästan utan att observera det. Som skildrare av strider och bataljer är Churchill överträffad, vare sig det gäller små fäktningar vid Indiens nordvästgräns, kavallerichocken vid Omdurman, Skagerakslaget eller Marlboroughs och prins Eugens manövrer på de bayerska och belgiska slagfälten för två hundra år sedan. Här har Churchill förblivit löjtnant; glädjen över det ståtliga, modiga och romantiska ger knappast plats åt ett eller annat ord av pliktmässig medkänsla; den kritiske bör komma ihåg att Churchill själv många gånger visat sitt muntra och obesvärade mod och att denna hans form av mod varit en tillgång för världen.

En utveckling mot större renhet och fasthet har Churchills

konst utan tvivel undergått. I sina tidigare böcker visade han en viss svaghet för förnumstiga eller billigt paradoxala reflexioner; även på den punkten lär Gibbon och framför allt Macaulay ha varit mönster. Då han uttrycker sin uppskattning av läkaryrket i Malakandiboken är det i torftigt konventionella ordalag; i samma bok och i den obetydliga romanen "Savrola" leker han cyniker i Disraelis stil. "Blodets och krigets religion står ansikte mot ansikte med fridens. Lyckligtvis är fridens religion vanligen bättre beväpnad." "Vår moral försvinner, men våra kulsprutor finns kvar." Allmänna reflexioner rörande människans beskaffenhet och villkor i dessa äldre böcker är ofta störande genom sin platthet. Efter hand har nästan allt sådant bannlysts, och uttrycken för förakt, passion och patos har fått distansens finess utan att förlora doften av äkthet. Böckerna om Randolph Churchill och Marlborough samt memoarerna från ungdomen är, jämte några kapitel i verket om det första världskriget, det mest fulländade Churchill skrivit.

Churchill företräder också den i vår tid förbisedda och föga odlade konst som är värtalighetens. Han förbereder noga sina viktigare tal, men lyckas framföra dem på ett sådant sätt att de verkar födda ur ögonblickets ingivelse; en mycket svag tendens till stamning och en mera markerad läspning är hjälpmedel som i detta fall naturen ställt till konstens förfogande. I sina stora tal, framför allt under det andra världskriget, har Churchill format satser som blivit klassiska i sitt koncentrerade uttryck för motståndsvilja, avsky och främst överlägsenhet inför vad som än kan hända; man möter här en idealism i ordets mest egentliga mening, en tro på att modet och offret har värde helt oberoende av nederlag eller seger.

Om någon mera utformad åskådning i Churchills politik och författarskap kan väl knappast talas. Här finns stolthet över att vara en stridande människa, men än mera en brittisk patriotism, vävd av traditioner, associationer och sinnesintryck; ingen kan som Churchill bjuda på dessa primitiva och mäktiga brygder av

vörnd för drottningar och anfäder, rörelse vid säckpipornas lät och galoppernas smatter, oreflektad eller pragmatisk tro på enkla och vanliga värderingar. Här finns också känsla för frihet och demokrati; man kan inte, trots bravaderna och parollerna, tänka sig Churchill som diktator eller förtryckare; folkstyrelsens spelregler är honom heliga. Inte heller saknas den vilja till sociala förbättringar, den ömhet inför olyckan som mer än de förut nämnda tingarna är vår tids signatur. Men det är visserligen inte originella idéer som utmärker Churchill; som tänkare — för att använda ett ord som verkar något kraftigt — är det märkliga med honom att han med sådan intensitet och perfektion kan uttrycka det av många kända. Det är i tider av kriser och krig, då dessa värden kan bli unga och fångslande, som Churchill gjort sina största politiska insatser; det är också sådana lägen som ger grunden för det bästa i hans författarskap.

Churchill hör till den fåtaliga grupp av författare som fått Nobelpriset för skrifter utanför diktningen. Eucken, Mommsen, Bergson och Russell kan räknas till samma kategori. Men Churchill intar inom denna kvintett en särställning; han är inte filosof, inte historiker av facket, han är väsentligen publicist, talare och författare av memoarer och — visserligen väl underbyggda och lysande skrivna — äreminnen. Som inledningsvis antydde kommer man sannolikt på några håll att förklara att det inte är författaren, utan statsmannen och krigsledaren som belönats. Att här göra en bestämd skillnad är emellertid omöjligt. Det mesta Churchill skrivit kan inte tänkas bort från hans politiska verk; det får sin prägel, sitt intresse och sin storhet av att den skrivande varit en stor handlingens man. Det märkliga hos Churchill är föreningen av handlande och skildrande människa. Vi bör glädja oss åt att denna i historien nästan ensamstående genialitet krönes genom den nu givna utmärkelsen.

HERBERT TINGSTEN